

Magdalena Palacz

*Akademia Nauk Stosowanych
w Nowym Sączu*

Kompetencje przyszłych nauczycieli z zakresu edukacji regionalnej w kontekście lokalnym

Streszczenie

Efektywna realizacja treści z zakresu edukacji regionalnej w wychowaniu przedszkolnym oraz edukacji wczesnoszkolnej wymaga od nauczycieli nie tylko odpowiedniego przygotowania merytorycznego i metodycznego, lecz także postawy sprzyjającej rozwijaniu u dzieci zainteresowania dziedzictwem kulturowym najbliższego otoczenia. Celem artykułu jest ukazanie poziomu wiedzy wyjściowej studentów z zakresu edukacji regionalnej w kontekście lokalnym. Analizie poddano rozumienie jej celów i istoty, znajomość specyfiki regionu, preferencje dotyczące form dydaktycznych oraz świadomość potencjalnej współpracy z instytucjami i przedstawicielami środowiska lokalnego. Wyniki badań pozwalają na sformułowanie wniosków dotyczących kierunków doskonalenia procesu kształcenia przyszłych nauczycieli w zakresie edukacji regionalnej, jak również postulatów odnoszących się do potrzeby szerszego uwzględnienia tej tematyki na wszystkich etapach edukacyjnych.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, dziedzictwo kulturowe regionu, środowisko lokalne

Competences of Future Teachers in the Field of Regional Education in a Local Context

Abstract

Effective implementation of regional education content in preschool and early school education requires teachers not only to have appropriate substantive and methodological preparation but also an attitude conducive to developing children's interest in the cultural heritage of their immediate environment. The aim of this article is to assess the level of students' initial knowledge of regional education in a local context. The analysis covers their understanding of its objectives and essence, knowledge of the specific characteristics of the region, preferences regarding teaching forms and awareness of potential cooperation with institutions and representatives of the local community. The research results allow conclusions to be drawn regarding the directions for improving the education of future teachers in the field of regional education as well as as well as recommendations related to the need for broader consideration of this topic at all stages of education.

Keywords: regional education, preschool and early school education, cultural heritage of the region, local community

Wstęp

Regionalizm jest zjawiskiem o wymiarze ludzkim i przestrzennym, ukształtowanym przez wspólną historię, kulturę, tradycję, język oraz wyznawane wartości duchowe, analizowane z perspektywy socjologicznej i kulturowej. Przedszkola i szkoły zlokalizowane w danym regionie z jednej strony odwołują się do lokalnych uwarunkowań, a z drugiej – je współtworzą (Gajda, 2019). Kluczowe dla rozwoju tożsamości dziecka pozostaje ukazanie mu świata wartości, co stanowi fundament w procesie kształtowania poczucia własnej indywidualności. Niezbędne okazuje się w tym kontekście rozpoznanie, kim się jest, co w praktyce oznacza poznanie korzeni, czyli dziedzictwa kulturowego definiowanego jako „dobra kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenie. (...) Jest nim wszystko to, co najbardziej uznawane i cennie, jak też to, co może być niepożądane i przypadkowe” (Nikitorowicz, 2009, s. 226-227). Dziedzictwo kulturowe bywa także rozumiane jako proces zachowania ciągłości, obejmujący kreowanie odpowiednich warunków do współtworzenia dóbr kultury, ich ochrony oraz szeroko pojętej aktywności społecznej. Za równie istotny aspekt uważa się szacunek do rodzimej kultury, jak i innych kultur. A. Szwarc (2021) podkreśla, że kształtowanie świadomego i twórczego członka wspólnoty rodzinnej, lokalnej i regionalnej wiąże się z umiejętnością funkcjonowania w warunkach różnicowania kulturalnego, co opiera się na poczuciu zakorzenienia i samoakceptacji. Warto zaznaczyć, że szkoła nie może samodzielnie realizować działań ukierunkowanych na kształtowanie tożsamości regionalnej, gdyż jej skuteczność i efektywność zależą od współpracy z innymi instytucjami życia społecznego (Kurowicka, 2017). Podkreśla się w tym kontekście znaczenie aktywności władz lokalnych, muzeów, bibliotek, a także innych zaangażowanych podmiotów, np. stowarzyszeń, teatrów czy przedstawicieli różnych zawodów.

1. Założenia i znaczenie edukacji regionalnej

Edukacja regionalna, zgodnie z definicją zawartą w Leksykonie PWN pod redakcją Bogusława Milerskiego i Bogusława Śliwerskiego, to ‘koncepcja podkreślająca dydaktyczne znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego jako niezbędnego elementu tożsamości jednostkowej i społecznej; stanowi ważny składnik procesu integracji europejskiej; sprzyja zakorzenieniu w tzw. małej ojczyźnie’ (2000, s. 56). Uzupełniają ujęcie Piotra Petrykowskiego (2003, s. 50), według którego *edukacja regionalna* polega na „umożliwianiu młodym ludziom poznawania własnego dziedzictwa kulturowego, tradycji regionalnej, uwewnętrzniania wartości i treści regionalnych, a tym samym kształtowaniu i utrwalaniu postaw regionalnych”. Z przedstawionych objaśnień terminu wyłania się zasadniczy cel edukacji regionalnej, czyli „ukształtowanie w młodych jednostkach poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska oraz autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury” (Ibidem, s. 52). Interpretacja tego pojęcia przez pedagogów determinuje określenie konkretnych celów edukacyjnych w tym obsza-

rze. Badania prowadzone przez U. Dworską (2016) wśród nauczycieli kształcenia zintegrowanego ukazały, że najczęściej skupiają się oni na budowaniu poczucia przynależności do „małej ojczyzny” i kultywowaniu tradycji ludowych swojego regionu, najrzadziej zaś koncentrują się na budzeniu zamiłowania do piękna przyrody regionu i – co jest wręcz sprzeczne z przywołanymi definicjami i przedstawionymi w dalszej części zapisami podstawy programowej – wprowadzaniem uczniów w życie lokalnej społeczności. Właściwe rozumienie istoty edukacji regionalnej pozostaje więc warunkiem jej poprawnego i efektywnego planowania oraz wdrażania.

Integralnym elementem procesu wychowawczo-dydaktycznego jest nauczanie o regionie, realizowane zarówno w szkole, jak i w środowisku domowym dziecka. W świetle obowiązującej podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz I etapu edukacyjnego obszar ten nie jest odrębny, lecz jego elementy zostały zintegrowane z innymi celami i treściami kształcenia (Dz.U. 2017 poz. 356 z późn. zm.). W ramach tych zapisów dziecko u progu edukacji wczesnoszkolnej powinno wykazywać znajomość podstawowych informacji o swojej miejscowości, kraju, symbolach narodowych oraz tych związanych z poszczególnymi regionami Polski. W szczególności podkreśla się konieczność rozumienia przynależności dziecka do różnych grup społecznych, w tym rodziny, narodu oraz szerszych wspólnot, takich jak Unia Europejska. Wartości te stanowią fundament dla rozwoju świadomości lokalnej, narodowej i europejskiej. W podstawie programowej zwrócono także uwagę na znaczenie elementów kultury regionalnej, takich jak legendy, baśnie, podania czy piosenki ludowe, czyli poznanie elementów dziedzictwa materialnego i duchowego regionu. Kluczowe według jej zapisów okazuje się także zaangażowanie rodziców oraz różnych organizacji i instytucji w proces edukacyjny, co umożliwia wspólne budowanie tożsamości kulturowej dziecka. Za istotne uważa się respektowanie opinii rodziców w zakresie uznawanych przez nich źródeł istotnych wartości. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym, w myśl cytowanego rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej, powinny także poznawać środowisko społeczne, czyli charakterystykę pracy wykonywanej przez osoby w najbliższym otoczeniu, co może się również dotyczyć specyficznych zawodów, obecnych współcześnie i w przeszłości. Sprzyja to kształtowaniu postawy szacunku wobec tradycji, norm i wartości społecznych.

Osiągnięcie dojrzałości do podjęcia nauki na II etapie edukacyjnym w zakresie edukacji regionalnej wiąże się z właściwą organizacją zajęć przez nauczyciela, ukierunkowaną na poznanie wartości i norm społecznych, których źródłem są rodzina, społeczność szkolna, lokalna i regionalna oraz narodowa, co tworzy warunki do rozwoju tożsamości dziecka. Cele edukacji regionalnej sprzyjają rozwijaniu poczucia przynależności oraz kształtowaniu aktywności społecznej opartej na wartościach uznanych przez środowisko, w którym partycypuje. Dziecko powinno umieć identyfikować się z grupami społecznymi, rozumieć ich cechy oraz szanować obowiązujące w nich normy. Ważnym elementem kształtowania świadomości regionalnej pozostaje również rozumienie legend, faktów historycznych, tradycji, elementów kultury materialnej i duchowej oraz pojęć i symboli pojawiających się w nich, jak również ciekawostek regionalnych. Doniosłe znaczenie ma także szacunek wobec zwyczajów i tradycji różnych grup społecznych i narodów, a w oparciu o nie umie-

jętność przedstawienia i porównania zwyczajów ludzi w różnych regionach Polski oraz krajach.

Odrębny zapis w podstawie programowej, dotyczący osiągnięć w zakresie orientacji w czasie historycznym, odnosi się do znajomości regionu. Powielono w nim znaczenie znajomości legend, symboli, zwyczajów i tradycji, wzbogacając zakres wiedzy o takie elementy, jak stroje ludowe, historia własnej rodziny i wybranych postaci, w tym osób zasłużonych dla Polski. Ponadto podkreślono udział w obchodach świąt narodowych, lokalnych oraz innych ważnych dla społeczeństwa dniach, co stanowi istotny aspekt wychowania obywatelskiego, a jednocześnie sprzyja rozwojowi poczucia przynależności do danej wspólnoty. Co więcej, poruszono kwestię uczestnictwa w kulturze, a następnie wyrażania spostrzeżeń i przeżyć poprzez plastyczne, muzyczne i techniczne środki wyrazu, a także wykorzystanie nowoczesnych technologii. Uczeń kończący III klasę powinien też umieć określać położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, charakterystyczne miejsca (np. pamięci narodowej), interesujące zabytki, pomniki, parki krajobrazowe, parki narodowe. Działania te mają sprzyjać osiągnięciu celów wyznaczonych do realizacji w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej, czyli: wprowadzaniu uczniów w świat wartości, w tym patriotyzmu i szacunku dla tradycji; wzmacnianiu poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej; kształtowaniu postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość. Ponadto w zakresie najważniejszych umiejętności nabywanych w szkole podstawowej podkreślono aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

Realizacja założeń edukacji regionalnej wymaga od nauczyciela wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej nie tylko wiedzy merytorycznej, ale i umiejętności elastycznego i kreatywnego podejścia do procesu kształcenia, przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego. Dobór metod i form pracy powinien być zróżnicowany, ukierunkowany na atrakcyjność i możliwości dzieci przy jednoczesnym nacisku na współpracę ze środowiskiem społecznym. Coraz częściej instytucje lokalne i osoby prywatne związane z regionem wychodzą naprzeciw potrzebom szkół, aktywnie organizując i wspierając różnorodne inicjatywy. Według U. Dworskiej (2015) właściwa realizacja zagadnień z zakresu edukacji regionalnej opiera się na organizacji wycieczek i wyjść ukierunkowanych na poznanie ciekawych miejsc usytuowanych w najbliższej okolicy. Bezpośrednie doświadczenie pozwala na lepsze zrozumienie i zapamiętanie poznanych elementów środowiska lokalnego oraz identyfikowanie się z nimi. Wyniki prowadzonych przez nią w 2016 roku badań wykazały jednak, że wśród 30 nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej 21 skupia się na organizowaniu wycieczek, aż 23 bazuje na metodach oglądowych, a 13 wykorzystuje w dużej mierze metody podające, takie jak opis, opowiadanie, pogadanka i praca z tekstem. Rzadziej stosowane są metody oparte na działaniu praktycznym, aktywizujące czy waloryzujące. Znaczne wykorzystywanie tego rodzaju metod może prowadzić do obniżenia zainteresowania dzieci tematyką regionalną, gdyż nie zapewnia im bezpośredniego doświadczenia ani możliwości samodzielnej eksploracji.

Zdaniem autorki istotne znaczenie ma współpraca nie tylko z instytucjami, lecz również z rodzicami, którzy powinni wspierać podejmowane działania. Mogą oni współuczestniczyć we wspomnianym procesie poprzez udostępnianie przedmiotów na potrzeby zajęć, aranżacji kącika czy izby regionalnej, przygotowanie dzieci do wydarzeń lub konkursów. Zaangażowanie członków rodziny i społeczności we współpracę ze szkołą pozwala na harmonizację działań mających na celu kształtowanie postawy szacunku wobec dziedzictwa kulturalnego regionu. W ten sposób możliwe staje się ukazanie związku między kulturą lokalną a życiem społeczności, co sprzyja rozwojowi poczucia przynależności i gotowości do aktywnego uczestniczenia w życiu wspólnoty.

P. Baj i D. Gozdecka (2019) uważają, że wdrażanie dzieci do znajomości kultury własnego regionu powinno być poprzedzone rozwijaniem poczucia przynależności do naturalnego środowiska, czyli rodziny, a następnie społeczeństwa lokalnego. Poznają one najpierw najbliższych i dom rodzinny, a z czasem miejscowość poprzez placówki oświatowe i inne instytucje. Podobnie przybliżenie dziejów rodziny pozwala na zaznajomienie się z dziejami regionu, którego pozostaje ona częścią, i utożsamienie się z rolą Polaka. Autorki zwracają jednak uwagę na to, że wśród grup przedszkolnych czy szkolnych znajdują się zazwyczaj dzieci i uczniowie pochodzący z różnych obszarów Polski i świata. Wyzwanie i powinność stanowią więc odkrycie przed nimi tradycji ich rodzimego kraju, kształtując jednocześnie otwartość pozostałych wychowanków na różnorodność kulturową z równoczesnym ukazywaniem tradycji regionu, w którym żyje.

2. Edukacja regionalna jako proces integracji z lokalnym dziedzictwem kulturowym

W obecnych czasach, gdy świat został zdominowany przez technologie informacyjno-komunikacyjne, istotne znaczenie w edukacji regionalnej ma tworzenie sytuacji wprowadzających młodych ludzi do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym poprzez bezpośredni kontakt ze środowiskiem lokalnym. W tym kontekście różnorodne instytucje kultury, w tym muzea czy biblioteki, odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu postaw społecznych, oferując programy skierowane zarówno do placówek oświatowych, jak i rodzin.

Głównym przewodnikiem uczniów po historii i kulturze najbliższego otoczenia według U. Dworskiej (2016) jest nauczyciel zobligowany do jej znajomości, a jednocześnie rozbudzania zainteresowania dzieci regionem poza szkołą, z wykorzystaniem innych ośrodków wspierających edukację. Poza głównymi instytucjami wspomagającymi tę edukację, to znaczy muzeami czy bibliotekami, autorka zwraca uwagę na znaczenie leśnych ośrodków funkcjonujących przy nadleśnictwach, parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody, ponieważ współpraca ta ma na celu rozwijanie więzi ze środowiskiem naturalnym. Autorka podkreśla znaczenie stosowania wartościowych form pracy, zachęcających dzieci do zgłębiania tej tematyki. Proponuje w tym kontekście zajęcia wdrażające jednocześnie dzieci

do uczestnictwa w życiu kulturalnym społeczności, takie jak: spotkania z różnymi twórcami lokalnymi, regionalistami, historykami; tworzenie szkolnej gazetki o charakterze regionalnym; wykorzystanie audycji i nagrań radiowych i telewizyjnych lokalnych stacji; organizacja kół zainteresowań i zespołów folklorystycznych czy szkolnych izb regionalnych. I. Paśko (2020) zwraca uwagę na konieczność uwzględniania specyfiki regionu przy doborze optymalnych metod i form edukacji regionalnej. Podkreśla również, że w kształtowaniu tożsamości regionalnej istotniejsze pozostaje kultywowanie zainteresowania i umiłowania regionu niż sama wiedza. Podobnie K.A. Gajda (2019) potwierdza, że kluczowe jest kształtowanie dumy z przynależności do regionu oraz dostrzeganie jego wyjątkowości. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście ukazywanie sylwetek osób związanych z regionem, zarówno tych zapisanych w jego historii, jak i współcześnie społecznie zaangażowanych lub wywodzących się z tego regionu. Ich obecność w procesie edukacji regionalnej okazuje się niezbędną.

Muzea to niewątpliwie miejsca umożliwiające poznanie historii i tradycji przodków. Prezentowane zbiory odzwierciedlają charakterystykę danego środowiska oraz jego mieszkańców, obejmując takie elementy, jak rękodzieło wytwarzane przez lokalnych rzemieślników, stroje, przedmioty codziennego użytku, meble, a także zdjęcia i fotografie ofiarowane przez darczyńców. Jak zauważa R. Pater (2019), współczesne wystawy w muzeach są coraz bardziej ukierunkowane na odbiorcę, dając mu możliwość aktywnej interakcji z eksponatami, co stanowi istotny element nowoczesnej edukacji regionalnej. Programy edukacyjne przeznaczone dla dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym opierają się dzisiaj na wielopoziomowym i polisensorycznym poznawaniu, skorelowanym z atrakcyjną aranżacją przestrzeni muzealnej oddziałującą na emocje zwiedzających. Współczesny młody odbiorca w muzeum nie jest już biernym widzem, lecz aktywnym uczestnikiem, mającym możliwość eksplorowania otoczenia i angażowania się w różnorodne zadania edukacyjne. Coraz częściej sale muzealne wyposażone bywają w rekwizyty, których działanie można samodzielnie sprawdzić czy wykorzystać w zadaniach powiązanych z tematyką wystawy. Dla zainteresowanych odwiedzających dostępne są aplikacje mobilne opracowane na potrzeby wystawy, które oferują dodatkowe informacje oraz interaktywne gry edukacyjne. Ponadto muzea, oprócz klasycznych form zwiedzania i lekcji muzealnych, organizują wystawy prac własnych dzieci, spotkania z twórcami regionalnymi, gry terenowe czy warsztaty rękodzielnicze stanowiące doskonałą okazję do bezpośredniego kontaktu z lokalną tradycją i kulturą. Takie inicjatywy wspierają rozwój świadomości regionalnej oraz umiejętność identyfikowania się z dziedzictwem kulturalnym, a także integrują społeczność lokalną wokół wspólnych działań edukacyjnych i twórczych.

Biblioteki to kolejne instytucje wspierające kultywowanie dziedzictwa regionalnego, a ich rola w tym zakresie systematycznie wzrasta. Zdaniem B. Kozik (2019) ich działalność nie ogranicza się wyłącznie do gromadzenia i udostępniania materiałów o charakterze regionalnym, lecz obejmuje również opracowywanie bibliografii tematycznych i innych zasobów informacyjnych. W bibliotekach publicznych oraz pedagogicznych podejmowane są liczne inicjatywy popularyzujące wiedzę o regionie, takie jak wystawy tematyczne, będące często rezultatem konkursów lub projektów

edukacyjnych, a także lekcje biblioteczne czy coraz popularniejsze gry miejskie. Placówki te angażują się również w organizację konferencji edukacyjnych oraz wspierają szkoły w przygotowaniach uczniów do konkursów tematycznych poświęconych zagadnieniom regionalnym. W wielu przypadkach biblioteki są ich inicjatorami, a także coraz częściej proponują przeglądy kolędnicze, konkursy gwary lokalnej czy też plastyczne, recytatorskie i fotograficzne adresowane do dzieci i młodzieży. W ocenie autorki działalność bibliotek w zakresie promocji regionalizmu uległa znaczącej intensyfikacji, co w konsekwencji doprowadziło do sytuacji, w której bibliotekarz pełni funkcję lidera szkolnych działań w obszarze edukacji regionalnej. Do jego zadań należy m.in. inicjowanie spotkań z lokalnymi twórcami ludowymi, organizacja spacerów historycznych czy tworzenie projektów edukacyjnych wdrażanych przez grupy przedszkolne i szkolne. Ponadto bibliotekarz nierzadko angażuje się w tworzenie izb regionalnych, gromadzenie pamiątek i eksponatów, a także rozwijanie cyfrowych zasobów informacyjnych, stanowiących uzupełnienie działalności biblioteki w przestrzeni internetowej.

Edukacja regionalna, wspierana przez instytucje kultury, takie jak muzea i biblioteki, odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości młodych ludzi oraz ich aktywnym uczestnictwie w życiu społecznym. Współczesne formy edukacyjne, takie jak interaktywne wystawy czy warsztaty, umożliwiają głębsze i bardziej angażujące poznawanie lokalnego dziedzictwa. Efektywność działań wymaga więc bliskiej współpracy z regionem i postawy otwartości na różnorodne formy aktywności, dostosowane do zmieniających się potrzeb współczesnych dzieci i uczniów.

3. Założenia metodologiczne badań własnych

Realizacja edukacji regionalnej na poszczególnych etapach edukacji, począwszy od wychowania przedszkolnego aż do szkoły ponadpodstawowej, umożliwia nabycie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego. Istotną rolę w tym procesie odgrywają również instytucje funkcjonujące w środowisku lokalnym, które nie tylko promują tradycje i miejsca, ale także mają wpływ na częstotliwość i zakres działań podejmowanych w regionie. W dobie postępującej globalizacji szczególnego znaczenia nabiera refleksja nad kompetencjami młodego pokolenia w obszarze edukacji regionalnej. Kwestia ta jest szczególnie istotna w kontekście przygotowania przyszłych nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, ponieważ to oni będą odgrywać kluczową rolę w kształtowaniu postaw dzieci wobec dziedzictwa kulturowego i budowaniu ich tożsamości regionalnej, zapewniając tym samym zachowanie ciągłości w kultywowaniu tradycji.

Zagadnienie to stanowi punkt wyjścia podjętych badań naukowych, których podstawą jest problematyka badawcza rozumiana jako zadanie lub trudność wymagająca rozwiązania (Maszke, 2008). W oparciu o refleksję dotyczącą znaczenia edukacji regionalnej sformułowano problem badawczy. T. Bauman i T. Pilch (2010) definiują go jako pytanie w precyzyjny sposób wyrażające cel zaprojektowanych badań, jednocześnie podkreślające dostrzeżone braki w aktualnej wiedzy dotyczącej określane-

go zjawiska. Główny problem badawczy przyjął następującą postać: *Jaki jest poziom kompetencji studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej w zakresie edukacji regionalnej w kontekście lokalnym?*

Sformułowano go jako pytanie w formie dopełniania, co umożliwia pozyskanie szczegółowych, rzetelnych informacji na poruszany temat oraz pozwala na uzyskanie różnorodnych odpowiedzi. Ten problem badawczy obejmuje zarówno wiedzę i umiejętności, jak i postawy i doświadczenia przyszłych nauczycieli, odnosząc się do zakresu merytorycznego oraz przygotowania dydaktycznego.

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki ankiety umożliwiającej pozyskanie informacji na podstawie pisemnych odpowiedzi respondentów na przygotowane pytania. Używana jest głównie w celu gromadzenia opinii i ocen na określone tematy lub – jak w wypadku niniejszego badania – diagnozowania poziomu wiedzy w danej dziedzinie (Łobocki, 2011). Badanie ma charakter ilościowy, co wskazuje sposób opisu i analizy faktów. Według M. Łobockiego (2010) oznacza to ujmowanie wyników w formie zestawień dzięki obliczeniom z wykorzystaniem statystyki opisowej. W tym artykule wyniki zostaną przedstawione w postaci liczb naturalnych, co wynika z relatywnie niewielkiej liczby uczestników badania (poniżej 100 osób). Taka forma prezentacji sprzyja przejrzystości oraz umożliwia klarowne zobrazowanie rozkładu uzyskanych danych. Odpowiedzi respondentów zostaną poddane analizie ilościowej, na podstawie której możliwe stanie się wyciągnięcie wniosków i ich interpretacja oraz opracowanie rekomendacji.

Badanie przeprowadzono w lutym 2025 roku i objęło studentów IV i V roku kierunku *pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna* Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu. Zrealizowano je przed rozpoczęciem zajęć z przedmiotu „Edukacja regionalna i patriotyczna”, zaplanowanych na II semestr V roku studiów, aby kompetencje badanych opierały się na ich własnych doświadczeniach. Dobór próby badawczej miał charakter celowy, uzasadniony potrzebą określenia poziomu aktualnych kompetencji respondentów w zakresie wskazanego obszaru edukacji oraz sformułowania wniosków, które by mogły posłużyć do modyfikacji zakresu treści zajęć, uwzględniając bieżące potrzeby edukacyjne. Studenci na tym etapie studiów mają już solidne podstawy wiedzy pedagogicznej, które – w połączeniu z wcześniejszymi doświadczeniami oraz znajomością własnego środowiska lokalnego – mogą się przekładać na rozwinięte kompetencje w analizowanej sferze.

W badaniu wzięło udział 85 studentów, z czego 65 pochodziło ze wsi, a 20 z obszarów miejskich. Ze względu na wyraźną dysproporcję liczebną zmienna ta nie zostanie uwzględniona w analizie wyników, ponieważ nie pozwalałoby to na rzetelne porównania. Wszyscy uczestnicy badania zamieszkują województwo małopolskie, w tym powiaty: nowosądecki, limanowski, gorlicki, brzeski i nowotarski. Ocenie poddano poziom wiedzy uczestników badania na temat istoty i celów edukacji regionalnej, adekwatnych form jej realizacji oraz możliwości współpracy ze społecznością lokalną, jej przedstawicielami i instytucjami.

4. Analiza wyników badań własnych

Studenci przed rozpoczęciem zajęć z edukacji regionalnej powinni być wyposażeni w podstawową wiedzę z tego zakresu, nabytą na wcześniejszych etapach edukacji. Na podstawie uprzednio przyswojonych treści podjęli próbę zdefiniowania pojęcia *edukacja regionalna*, co stanowi fundament dalszego kształcenia na płaszczyźnie tego obszaru edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Udzielono 84 odpowiedzi (jeden respondent nie podjął próby wyjaśnienia terminu). Oprócz definicji uczestnicy zostali poproszeni o wskazanie treści realizowanych w ramach edukacji regionalnej, co miało ma celu diagnozę stopnia rozumienia kluczowych aspektów tej dziedziny.

Analiza odpowiedzi pozwoliła wykazać, że studenci właściwie rozumieją istotę edukacji regionalnej, uwzględniając jej szeroki zakres. 68 osób skoncentrowało się na aspektach związanych z lokalnymi tradycjami, zwyczajami, obrzędami oraz charakterystycznymi elementami kultury materialnej i niematerialnej, takimi jak gwara, stroje ludowe, potrawy regionalne, muzyka, tańce czy rzemiosło. Podkreślano znaczenie ukazywania wyjątkowości i wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego. Z kolei 39 respondentów zdefiniowało *edukację regionalną* jako poznawanie miejsca zamieszkania oraz środowiska lokalnego, obejmującego m.in. terytorium regionu, ważne miejsca i postacie, zabytki, atrakcje turystyczne oraz walory krajobrazowe i przyrodnicze. W ich opinii wiedza ta znajduje zastosowanie w szeroko rozumianym procesie edukacyjnym dzieci i uczniów. Dla 19 osób objętych badaniem edukacja regionalna stanowi formę przekazu dziedzictwa historycznego regionu. Wypowiedzi te eksponowały znaczenie pamięci historycznej, upamiętniania wydarzeń i postaci zasłużonych dla lokalnej społeczności, a także znajomości legend. Tylko 8 respondentów postrzega edukację regionalną jako narzędzie integracji społecznej i budowania wspólnoty lokalnej. W ich ocenie wyraża się ono poprzez spotkania międzypokoleniowe, aktywność społeczną, funkcjonowanie zespołów regionalnych, kół gospodyń wiejskich oraz innych grup społecznych. Odpowiedzi te nawiązywały również do wspólnego kultywowania tradycji, w tym kuchni regionalnej, obchodów świąt i promocji aktywności lokalnych, których formy są zróżnicowane ze względu na specyfikę poszczególnych miejscowości. Jedynie 8 uczestników badania wskazało także na rolę edukacji regionalnej w kształtowaniu tożsamości kulturowej i przynależności regionalnej dzieci i uczniów. W wypowiedziach tych akcentowano znaczenie budowania więzi z tzw. małą ojczyzną, rozwijania poczucia przynależności oraz dumy z miejsca zamieszkania. Nawiązano także do kształtowania postaw patriotycznych. Ponadto 5 osób poruszyło wątek dotyczący potrzeby poznawania innych regionów i ich kultur równorzędnie do własnego. Zgodnie z ich opinią sprzyja to rozwijaniu postawy otwartości i szacunku wobec różnorodności kulturowej.

Badanie dotyczące znajomości definicji oraz treści *edukacji regionalnej* przez studentów wykazało różnorodność interpretacji i postrzegania tego obszaru, które są jednak zgodne z przywołanymi w artykule objaśnieniami terminu. Większość respondentów skupiła się na poznawaniu i pielęgnowaniu lokalnych tradycji, podkreślając wyjątkowość i wartość dziedzictwa kulturowego jako kluczowego elementu edukacji regionalnej. Wspomniano także o nacisku na praktyczne aspekty pozna-

wania otoczenia. Nie sposób również pominąć widocznej potrzeby uwzględnienia aspektów takich, jak tożsamość regionalna, pamięć historyczna oraz integracja społeczna. Wzrasta także świadomość potrzeby wychowywania młodych pokoleń w duchu szacunku i tolerancji dla różnorodności.

Właściwe zrozumienie istoty edukacji regionalnej stanowi fundament wszelkich analiz teoretycznych i praktycznych w tym obszarze. Niemniej równie kluczowe znaczenie ma identyfikacja jej celów, gdyż to one w znacznym stopniu determinują zarówno zakres, jak i charakter przekazywanych treści dydaktycznych. Ich prawidłowe wyznaczenie umożliwia ponadto świadome i spójne zaplanowanie procesu edukacyjnego, adekwatnego do założeń programowych oraz potrzeb społeczno-kulturowych danego regionu. 93 respondentów udzieliło odpowiedzi na to pytanie, podając przy tym jeden cel lub więcej celów.

W opinii 73 respondentów głównym celem edukacji regionalnej jest poznanie i kultywowanie dziedzictwa kulturowego regionu. Dzieci i uczniowie mają możliwość odkrywania kultury swojego regionu w szerokim kontekście, co pozwala na głębsze zrozumienie wartości i znaczenia regionu. Należy jednak podkreślić, że odpowiedzi te miały charakter ogólny, nie precyzowały zakresu działań. 30 ankietowanych uznało edukację regionalną za istotny obszar pracy dydaktycznej, ukierunkowany na podtrzymywanie i przekazywanie tradycji, zwyczajów i obrzędów lokalnych. Odpowiedzi podkreślały międzypokoleniową wymianę informacji i doświadczeń, skoncentrowanych zazwyczaj wokół działań, takich jak nauka tańców i pieśni ludowych, rękodzieła artystycznego czy kuchni regionalnej. Według 25 badanych szczególne znaczenie ma kształtowanie tożsamości lokalnej i regionalnej, a także budowanie emocjonalnej więzi z miejscem zamieszkania. Dostrzeżenie wartości swojego otoczenia to – zgodnie z ich odpowiedziami – droga do poczucia odpowiedzialności za zachowanie tradycji i dbałość o otaczające środowisko. Na takim fundamencie można budować przyszłe pokolenia działaczy społecznych, świadomych swojego dziedzictwa i gotowych do jego ochrony. Z kolei 21 osób wskazało, że celem edukacji regionalnej powinna być integracja społeczności lokalnej oraz nawiązanie współpracy między szkołą a jej otoczeniem społecznym. W opinii badanych warto się skoncentrować na wykorzystaniu walorów edukacyjnych środowiska edukacyjnego w szeroko pojętym procesie dydaktyczno-wychowawczym. Współpraca pomaga łączyć teorię z praktyką, a jednocześnie służy wymianie doświadczeń i integracji różnych grup społecznych, co przynosi obustronne korzyści. Ponadto 8 respondentów zwróciło uwagę na potrzebę zapoznawania dzieci z kulturą innych narodowości oraz kształtowania postawy otwartości wobec odmiennych tradycji i obyczajów jako efektu działań nauczycieli. Co więcej, 4 osoby podkreśliły, że edukacja regionalna może stanowić pretekst do rozwijania pasji i zainteresowań dzieci m.in. poprzez aktywności takie, jak tańce ludowe czy rękodzieła artystyczne, które służą zarówno poznaniu i propagowaniu kultury, jak i samodoskonaleniu w preferowanej dziedzinie.

Powyższe odpowiedzi odzwierciedlają przyjętą definicję *celu edukacji regionalnej*, uszczegóławiają ją, a wręcz uzupełniają, respektując obecne realia edukacji w Polsce. Ważnym aspektem jest uwzględnianie w odpowiedziach konieczności wprowadzania

uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu lokalnej społeczności, co ukazuje pozytywną tendencję zmian w stosunku do wyników badań U. Dworskiej (2016) sprzed kilku lat. W kontekście pozyskanych rezultatów przyszłe programy edukacyjne powinny uwzględniać wymienione kierunki działań, koncentrując się na kultywowaniu lokalnych tradycji i budowaniu tożsamości regionalnej we współpracy ze społecznością lokalną, odrzucając jednocześnie hermetyczne podejście na rzecz otwartości wobec różnorodności kulturowej.

Znajomość celów edukacji regionalnej stanowi niezbędny punkt odniesienia dla nauczyciela, który powinien w sposób refleksyjny planować przebieg zajęć dydaktycznych. W tym kontekście szczególnie istotne wydaje się wykorzystywanie zróżnicowanych form pracy sprzyjających rozwijaniu zainteresowania środowiskiem lokalnym. Tego typu zaangażowanie nie tylko zwiększa efektywność procesu nauczania, lecz również kształtuje postawy, które mogą zaowocować aktywnością na rzecz regionu w dalszym życiu uczniów. Studenci zostali poproszeni o wskazanie pięciu form pracy wykorzystywanych w edukacji regionalnej, będących w ich opinii najbardziej adekwatnymi w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym. Niektórzy ankietowani zaznaczyli jednak więcej odpowiedzi.

Tabela 1. Preferowane formy pracy w edukacji regionalnej

Lp.	Formy pracy	Liczba odpowiedzi
1	Wycieczki edukacyjne	78
2	Warsztaty regionalne	67
3	Spotkania z osobami związanymi z regionem	63
4	Spacery po okolicy	48
5	Udział w uroczystościach i imprezach o charakterze regionalnym	44
6	Prowadzenie zespołów folklorystycznych	37
7	Działalność kół regionalnych	27
8	Organizacja/udział w konkursach	25
9	Wdrażanie projektów edukacyjnych	22
10	Udział w wystawach o tematyce regionalnej	21
11	Tworzenie albumów	8

Źródło: badanie własne

Analiza uzyskanych odpowiedzi wskazuje na wyraźną preferencję aktywnych form pracy i bezpośrednich doświadczeń, co podkreśla potrzebę angażowania dzieci w różnorodne inicjatywy i tworzenia warunków do eksploracji regionu, gdyż zwiększa to ich zaangażowanie i efektywność procesu uczenia się. Potwierdza to niewielka liczba zwolenników form statycznych, takich jak tworzenie albumów. Stanowi to wyraźną i pozytywną zmianę w porównaniu z przedstawionymi wynikami badań

U. Dworskiej (2016), które podkreślały dużą rolę metod oglądowych i podających, ograniczając tym samym edukację regionalną do działań realizowanych w klasie szkolnej. Rozkład wskazań ukazuje także, że udział w uroczystościach i imprezach regionalnych czy spacerach po okolicy bywa postrzegany jako wartościowe narzędzia edukacyjne, co podkreśla znaczenie integracji dzieci z lokalną społecznością. Ponadto warto zwrócić uwagę na różnorodność wybieranych metod pracy. Uwydatnia to potrzebę elastyczności w doborze form edukacyjnych, dostosowanych do specyfiki grupy wiekowej oraz regionalnych tradycji.

Kształtowanie zainteresowania uczniów regionem staje się możliwe przede wszystkim dzięki aktywnej współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym. Bezpośredni kontakt z przedstawicielami społeczności (twórcami, świadkami historii, osobami zaangażowanymi w życie kulturalne i społeczne), jak również eksploracja przestrzeni lokalnej i zwiedzanie miejsc o znaczeniu historycznym czy kulturowym stanowią niezastąpione źródło doświadczeń. Działania te mają znacznie większą wartość edukacyjną niż nawet najbardziej zaawansowane środki multimedialne, gdyż oddziałują nie tylko na intelekt, ale i emocje, wpływając na głębsze zaangażowanie uczniów w tematykę regionalną. W celu zdiagnozowania stopnia znajomości własnego regionu przez studentów poproszono ich w badaniu ankietowym o wskazanie instytucji oraz osób działających na tym obszarze, z którymi – ich zdaniem – warto by było nawiązać współpracę w kontekście edukacji regionalnej. To pytanie było otwarte, toteż respondent mógł podać nieograniczoną liczbę instytucji.

Tabela 2. Instytucje współpracujące ze szkołami w zakresie edukacji regionalnej wskazane przez respondentów

Lp.	Instytucje współpracujące ze szkołami	Liczba odpowiedzi
1	Koła gospodyń i inne grupy społeczne	49
2	Domy, ośrodki i centra kultury	44
3	Muzea, skanseny i izby regionalne	37
4	Zespoły regionalne i folklorystyczne	29
5	Biblioteki	15
6	Służby ratownicze	9
7	Jednostki samorządowe i administracja	8
8	Fundacje i stowarzyszenia	4
9	Lokalne wytwórnie i przedsiębiorstwa	4
10	Kina	3
11	Pałace młodzieży	3
12	Świetlice miejskie/wiejskie	3
13	Galerie sztuki	2

Lp.	Instytucje współpracujące ze szkołami	Liczba odpowiedzi
14	Teatry	2
15	PTTK	1
16	Parki	1
17	Gospodarstwa agroturystyczne	1

Źródło: badanie własne

Studenci wykazali się znajomością różnorodnych instytucji publicznych i społecznych zlokalizowanych na ich terenie zamieszkania, organizacji pozarządowych oraz form działalności gospodarczej pełniących funkcje edukacyjne (np. stowarzyszenia, fundacje, lokalne wytwórnie i przedsiębiorstwa). Tylko jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Zjawisko to świadczy o rosnącej świadomości znaczenia edukacji regionalnej w lokalnych społecznościach oraz rozwoju zainteresowania placówek oświatowych ofertą edukacyjną tych podmiotów. Obrazuje to wzrost współpracy różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) w celu kultywowania lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego. Wyniki badań pokazały, że najczęściej wymieniano koła gospodyń wiejskich i miejskich oraz inne organizacje społeczne, takie jak koła regionalne, grupy osiedlowe, tkackie i kluby seniora, jako istotne podmioty wspierające edukację regionalną. Można wnioskować, że choć nie są to formalne instytucje, organizacje społeczne odgrywają znaczącą rolę w kultywowaniu lokalnych tradycji również w kontekście działalności edukacyjnej. Popularnością cieszą się także domy, ośrodki i centra kultury. Kategoria ta obejmowała zarówno placówki miejskie, jak i wiejskie, a także te łączące obszary rekreacji, sportu oraz promocji regionu. Instytucje dokumentujące i promujące historię lokalną, takie jak muzea, skanseny i izby regionalne, również były często wymieniane. Niemniej, mimo że ich głównym celem pozostaje przekazywanie dziedzictwa kulturowego, nie uzyskały one w badaniu najwyższych wyników, co sugeruje, że ich oferta jest zbyt uboga lub mało upowszechniona. Zgodnie z przywoływaną w poprzednich rozdziałach literaturą coraz częściej edukację regionalną wspierają biblioteki publiczne i pedagogiczne, które poprzez dostęp do literatury, archiwów oraz organizowanie wydarzeń kulturalnych odgrywają istotną rolę w popularyzowaniu wiedzy o lokalnym dziedzictwie. Ponadto na podstawie rezultatów ankiety zauważyć można ograniczoną rolę instytucji samorządowych w realizacji działań edukacyjnych o charakterze regionalnym lub niedostateczne upowszechnienie informacji o możliwościach współpracy.

Oprócz instytucji edukację regionalną wspierają osoby prywatne, których znajomością wykazało się 71 spośród 85 respondentów. Analiza zgromadzonych danych pozwoliła na wskazanie głównych przedstawicieli grup społecznych wspierających proces edukacji regionalnej dzieci i uczniów. Kategorie te odzwierciedlają tradycyjnych depozytariuszy dziedzictwa kulturowego, jak również współczesnych animatorów życia społeczno-kulturalnego.

Tabela 3. Osoby współpracujące ze szkołami w zakresie edukacji regionalnej wskazane przez respondentów

Lp.	Osoby współpracujące ze szkołami	Liczba odpowiedzi
1	Pracownicy instytucji kultury	23
2	Przedstawiciele kół gospodyń wiejskich lub regionalnych	23
3	Kierownicy i członkowie zespołów regionalnych i folklorystycznych	22
4	Nauczyciele, przewodnicy, regionaliści	20
5	Lokalni liderzy i samorządowcy	17
6	Artyści, twórcy ludowi i rzemieślnicy	16
7	Seniorzy	12
8	Służby mundurowe i społeczne	7
9	Pracownicy nadleśnictw i leśnicy	4
10	Rolnicy	3
11	Znane osoby i autorytety danej społeczności	2
12	Księża	1
13	Pszczelarze	1
14	Właściciele agroturystyki	1
15	Producenci żywności regionalnej	1

Źródło: badanie własne

Wyniki badań ukazują zróżnicowany charakter podmiotów wspierających edukację regionalną, co wskazuje na to, że ma ona wymiar nie tylko kulturalny, lecz również gospodarczy i społeczny. Respondenci wykazali znajomość wielu grup osób uczestniczących w tym procesie, przy czym udzielone odpowiedzi cechowało znaczne rozproszenie (najczęściej podawany podmiot został wymieniony jedynie 23 razy na 71 ankietowanych). Oznacza to, że osoby badane posiadają odmienne doświadczenia i obserwacje, mimo iż pochodzą z tego samego województwa oraz z geograficznie bliskich sobie powiatów. Najliczniej reprezentowaną kategorię stanowią pracownicy instytucji kultury, co potwierdza, że placówki te pełnią funkcję strażników pamięci zbiorowej i organizatorów działań popularyzujących wiedzę o regionie. Równie licznie typowana kategoria to przedstawiciele kół gospodyń wiejskich lub regionalnych, które ponownie okazały się niezwykle istotnym ogniwem w przekazywaniu tradycji lokalnych. Ich aktywność nie ogranicza się wyłącznie do kulinariów, lecz obejmuje także kultywowanie obrzędowości i rękodzieła. Kategorię zawierającą nauczycieli, przewodników i regionalistów, którzy wprowadzają elementy wiedzy regionalnej w obszar edukacji formalnej i pozaformalnej, dopełniono udziałem „osób zafascynowanych kulturą regionu”, co wskazuje na znaczenie indywidualnych entuzjastów tej

działalności. Obecność odpowiedzi dotyczących wójtów czy burmistrzów potwierdza fakt, że edukacja regionalna wymaga wsparcia instytucjonalnego i politycznego, które umożliwia organizację wydarzeń i zapewnia ich finansowanie. Zwrócono także uwagę na zaangażowanie lokalnych twórców, dzięki którym młodsze pokolenia mają możliwość kontaktu z autentycznymi wytworami kultury materialnej. Seniorzy postrzegani są z kolei jako naturalni depozytariusze pamięci. To oni dysponują wiedzą o dawnych zwyczajach, obrzędach i codziennym życiu, której nie sposób znaleźć w podręcznikach. Współpraca z nimi umożliwia prowadzenie edukacji międzypokoleniowej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że według badanych studentów w zakresie edukacji regionalnej ważną rolę obok instytucji formalnych odgrywają grupy lokalne, entuzjaści i osoby starsze, co potwierdza jej wspólnotowy i partycypacyjny charakter. Efektywność działań w tym obszarze bywa zatem zależna od współpracy różnorodnych środowisk, co wynika z faktu, że edukacja regionalna obejmuje szeroki kontekst życia społecznego.

W ostatnich latach obserwuje się rosnące znaczenie kultywowania dziedzictwa kulturowego regionu oraz wzrost zainteresowania środowiskiem lokalnym, co znajduje odzwierciedlenie w coraz bogatszej ofercie instytucji kulturalnych i innych podmiotów. Propozycje te, skierowane zarówno do szkół, jak i odbiorców indywidualnych, obejmują różnorodne formy aktywności edukacyjnej, m.in. zajęcia warsztatowe, lekcje muzealne, spacer edukacyjny czy spotkania tematyczne – dostępne zarówno odpłatnie, jak i darmowo. Są one najczęściej promowane poprzez strony internetowe instytucji, miejskie portale informacyjne oraz lokalne media. Wiele z tych inicjatyw ma charakter cykliczny, funkcjonując w niezmiennym lub jedynie częściowo zmodyfikowanej formie przez lata, co sprawia, że bywają rozpoznawalne także z perspektywy doświadczeń pokoleniowych. W związku z tym w ankiecie skierowanej do studentów umieszczono pytanie, którego celem było określenie stopnia znajomości oferty zajęć i warsztatów adresowanych do dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym, dostępnych na terenie regionów zamieszkałych przez respondentów. Ponad połowa respondentów (48 odpowiedzi) zadeklarowała brak znajomości lokalnej oferty zajęć i warsztatów skierowanych do dzieci i uczniów.

Tabela 4. Oferta zajęć instytucji kulturalnych i innych podmiotów z zakresu edukacji regionalnej skierowana do dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym

Lp.	Rodzaje zajęć regionalnych dla dzieci	Liczba odpowiedzi
1	Zajęcia muzyczne (taneczne i wokalne) prowadzone przez zespoły regionalne	22
2	Zajęcia rękodzielnicze z wykorzystaniem zasobów naturalnych (np. świec z wosku, w tym pszczelego, mydełek, garncarstwo, ceramika)	11
3	Inne zajęcia muzyczne (wokalne, gra na instrumentach, orkiestra, chór)	11

Lp.	Rodzaje zajęć regionalnych dla dzieci	Liczba odpowiedzi
4	Warsztaty kulinarne (gotowanie, wypiekanie chleba, pierników, podplomyków)	7
5	Warsztaty plastyczne (np. malowanie farbą akrylową)	5
6	Zajęcia etnograficzne (np. poznanie skansenu, historii, przedmiotów używanych w przeszłości)	5
7	Inne zajęcia taneczne (balet, taniec towarzyski)	4
8	Zajęcia techniczne (modelarstwo, tworzenie stroików, ozdób, szopek, lalek)	4
9	Zajęcia z dziedziny rękodzieła tekstylnego i zdobnictwa (haft, koronkarstwo, biżuteria ludowa)	3
10	Warsztaty tradycyjnego rękodzieła papierowego (np. z bibuły, krepiny)	2
11	Grupa teatralna	1
12	Warsztaty fotograficzne	1
13	Udział w jarmarkach i kiermaszach okolicznościowych	1

Źródło: badanie własne

Znana studentom oferta najczęściej odnosi się do działalności zespołów regionalnych oraz prowadzonych przez nie zajęć muzycznych, obejmujących w szczególności taniec i śpiew, w tym naukę pieśni ludowych wykonywanych w gwarze regionalnej. Zwrócono także uwagę na inne zajęcia o tym charakterze, prowadzone przez placówki czy indywidualnych instruktorów. Upowszechniona jest również oferta różnorodnych zajęć plastycznych i technicznych oraz rękodzielniczych, uwzględniających specyfikę danego regionu. Wspomniano także o warsztatach kulinarnych najczęściej prowadzonych przez Koła Gospodyń Wiejskich, a także o zajęciach etnograficznych, dotyczących przeszłości czy życia wybranej społeczności regionalnej (np. górali). W wyniku przeprowadzonego badania zauważono znaczną różnorodność dostępnych form aktywności edukacyjnej, choć jednocześnie można dostrzec niedostateczne zaangażowanie w temacie przez dużą liczbę respondentów. Podkreśla to konieczność intensyfikacji działań w zakresie reklamy oferty lokalnych instytucji, jak również wzmocnienia edukacji regionalnej na wszystkich poziomach kształcenia, szczególnie w wymiarze praktycznym.

Warto zwrócić uwagę na znaczną rolę aktywnych form edukacji regionalnej oferowanych przez instytucje i organizacje lokalne, które rozbudzają zainteresowania dzieci. Zwiększenie ich dostępności oraz ich lepsze promowanie wśród społeczności lokalnych mogłoby się przyczynić nie tylko do ich samorozwoju, ale również większego zaangażowania młodych ludzi w życie regionu.

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań wśród studentów kierunku *pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna* wskazują na ich zróżnicowany poziom kompetencji z zakresu edukacji regionalnej w kontekście lokalnym. Liczba udzielonych odpowiedzi i ich różnorodność pozwalają jednak uznać go za co najmniej dostateczny. Uczestnicy badania wykazują podstawowe rozumienie istoty edukacji regionalnej oraz ogólną znajomość własnego regionu. Zauważalna jest jednak ograniczona orientacja w ofercie edukacyjnej środowiska lokalnego. Warto więc, uwzględniając komponent regionalny w programach studiów, poszerzać go o udział w różnych aktywnościach, np. warsztatach terenowych i rękodzielniczych czy wizytach studyjnych, które umożliwią bezpośrednie poznanie propozycji zajęć i ocenę ich walorów. Pożądane jest kształtowanie postawy badacza i animatora kultury lokalnej poprzez zachęcanie do podejmowania inicjatyw w swoim regionie. Posiadane przez studentów kompetencje, stanowiące punkt wyjścia do dalszego rozwoju zawodowego, w połączeniu z treściami programowymi realizowanymi w ramach studiów stwarzają realną szansę na przygotowanie ich do roli nauczycieli zaangażowanych w kultywowanie dziedzictwa kulturowego regionu.

Chociaż poziom wiedzy ogólnej wśród respondentów pozostaje satysfakcjonujący, istnieje potrzeba intensyfikacji działań edukacyjnych już na wcześniejszych etapach kształcenia, tj. na poziomie szkoły podstawowej, w zakresie popularyzacji instytucji regionalnych. Łączy się to w płynny sposób z realizacją przez studentów edukacji regionalnej w ich przyszłej pracy zawodowej jako nauczycieli wczesnej edukacji. Warto zwrócić uwagę nie tylko na zajęcia o charakterze praktycznym (np. rękodzielnictwo), ale także kształtowanie pamięci historycznej poprzez atrakcyjne przedstawianie zagadnień teoretycznych, np. udział w grach terenowych czy zwiedzanie interaktywnych wystaw muzealnych, które często są połączone z zajęciami warsztatowymi, o czym nie wspomniał żaden respondent. Pozytywnym rezultatem badania wydaje się dostrzeganie przez studentów konieczności edukacji w duchu otwartości na inne kultury i tradycje, co świadczy o ich świadomości potrzeby wielokulturowości w procesie edukacyjnym.

Wyniki badania wskazują na konieczność ścisłej współpracy między szkołą, instytucjami kultury, organizacjami społecznymi oraz przedstawicielami lokalnych wspólnot. Pozyskane dane dowodzą, że studenci mają różne doświadczenia i perspektywy, co być może wynika z różnic w lokalnych tradycjach i specyfice regionów. Chociaż pojawiły się różnice we wskazywanych instytucjach pozyskiwanych do współpracy, widać wyraźną świadomość znaczenia współpracy międzysektorowej w edukacji regionalnej. Należałoby jednak wzbogacić tę współpracę o rodziców, o których nie wspomniano w ankietach, a zgodnie z przywoływaną literaturą są oni ważnymi partnerami w procesie kształtowania tożsamości regionalnej. Przyszli nauczyciele dostrzegają potrzebę tworzenia programów edukacyjnych łączących kultywowanie tradycji z zastosowaniem różnorodnych aktywnych metod pracy, jak i rozwijania postaw otwartości na różnorodność kulturową. Tego typu podejście ma potencjał w budowaniu silnej tożsamości regionalnej oraz w promowaniu szacunku i zrozumienia

dla innych kultur, co w dłuższej perspektywie może się przyczynić do budowania społeczeństwa opartego na wzajemnym szacunku i tolerancji. Edukacja regionalna powinna być traktowana nie tylko jako przekaz tradycji, ale również proces budowania tożsamości, wspólnoty i postaw obywatelskich, wspierający rozwój empatii kulturowej, tolerancji i zaangażowania społecznego. Odpowiednio przygotowani nauczyciele mogą się stać łącznikami między przeszłością a współczesnością, inspirując uczniów do odkrywania wartości swojego miejsca w świecie.

Magdalena Palacz

Autorka jest nauczycielem edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego, logopedą oraz terapeutą pedagogicznym. Ma doświadczenie zawodowe w pracy z dziećmi, także z tymi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zdobyte podczas zatrudnienia w szkole podstawowej. Obecnie pracuje jako wykładowczyni na Wydziale Nauk Społecznych i Sztuki Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

Bibliografia

- Baj, P., Gozdecka, D. (2019). Edukacja regionalna w praktyce pedagogicznej. *Hejnal oświatowy*, 11/187, 27-28.
- Bauman, T., Pilch, T. (2010). *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Dworska, U. (2015). Rola środowiska rodzinnego w zakresie przybliżania uczniom w młodszym wieku szkolnym dziedzictwa kulturowego regionu. W: B. Kurowska, K. Łapot-Dzierwa (red.), *Kultura-Sztuka-Edukacja* (s. 62-72). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Dworska, U. (2016). Rola nauczyciela w realizacji założeń edukacji regionalnej uczniów w młodszym wieku szkolnym. W: K. Kraszewski, I. Paśko (red.), *Aktywność poznawcza i działaniowa w badaniach pedagogicznych*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Gajda, K. (2019). Edukacja regionalna i lokalna. *Hejnal oświatowy*, 6-7/184, 3-6.
- Kurowicka, E. (2017). Innowacje pedagogiczne w zakresie realizacji edukacji regionalnej w edukacji wczesnoszkolnej. Wnioski dla praktyki pedagogicznej. *Ruch pedagogiczny*, 4, 77-86.
- Kozik, B. (2019). Edukacja regionalna a biblioteki. *Hejnal światowy*, 6-7/184, 9-11.
- Łobocki, M. (2010). *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Łobocki, M. (2011). *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnictwa Impuls.
- Maszkę, A.W. (2008). *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Milerski, B., Śliwerski, B. (red.) (2000). *Leksykon PWN. Pedagogika*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nikitorowicz, J. (2009). *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.

- Paško, I. (2020). Dziecko i edukacja skoncentrowana na dziedzictwie kulturowym w regionie. W: B. Kurowska, K. Łapot-Dzierwa (red.), *Kultura-Sztuka-Edukacja* (s. 163-171). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Pater, R. (2019). Edukacja regionalna w przestrzeniach muzealnych. *Hejnal oświatowy*, 11/197, 17-20.
- Petrykowski, P. (2003). *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356 z późn. zm.).
- Szwarc, A. (2021). Treści (między)kulturowe w procesie kształcenia przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej – na podstawie analizy aktualnych podstaw programowych. *Edukacja międzykulturowa*, 2(15), 379-393.